

УДК 373.016:004

ПРОБЛЕМА РОЗДІЛЬНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РІЗНОЇ СТАТІ В УКРАЇНІ

В. М. Вакуленко

У статті розглядається проблема гендерної освіти й виховання дітей в Україні. Аналізуються недоліки та переваги системи роздільного навчання. Автор доводить, що у сучасній українській школі відчувається недостатність повноцінної гендерної освіти й виховання, що призводить до відхилень у формуванні особистості, нещасливих шлюбів, порушень гендерної ідентичності. Тому на часі особливо актуальним є звернення до історії становлення і розвитку гендерної освіти і виховання з метою глибокого аналізу і повноцінного використання кращого досвіду минулого у практиці сучасної школи.

Ключові слова: гендерні особливості, гендерна освіта й виховання, здоров'язберігаючі технології.

Постановка проблеми. Роздільне навчання хлопчиків і дівчаток має давні історичні корені й завжди було та залишається дискусійним. В Україні шкільних закладів, де дівчатка навчаються окремо від хлопців, є досить мало. Прихильники такого навчання переконані, що нарізно діти швидше та ґрунтовніше засвоюють шкільну програму.

Щоправда, роздільні класи дещо суперечать тенденції сучасного суспільства до утвердження рівноправності жінок і чоловіків. Власне, саме з таких мотивів у європейських країнах відмовляються від роздільного навчання – воно, мовляв, принижує дівчаток, утискає їхні права на повноцінне навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури формує уявлення про сучасний стан розробленості питання гендерного виховання дітей і молоді. Методологічні проблеми гендерної педагогіки висвітлені в працях О. Вороніної, В. Гайденко, Г. Гарфінкеля, Е. Гоффмана, В. Кравця, Л. Штильової. Питання введення гендерної складової в освіту досліджували Ш. Берн, Т. Говорун, О. Кікінежді, І. Кон, О. Ярська-Смирнова та ін. Впровадження гендерного підходу у вихованні підлітків та старшокласників вивчали С. Вихор, Л. Ковальчук, Л. Яценко та ін. Гендерне виховання студентської молоді та професійної підготовки майбутніх фахівців є предметом наукових пошуків І. Іванової, І. Мунтяна,

О. Цокур. Питання сучасних гендерних досліджень у педагогіці вивчали Л. Булатова, Я. Кічук, О. Луценко, А. Мітрофанова та інші науковці.

Результати теоретичних досліджень і виховної практики засвідчують недостатнє вивчення питань гендерного виховання учнів і зумовлюють необхідність реалізації гендерного підходу у виховному процесі сучасної української школи.

Мета статті – проаналізувати недоліки та переваги системи роздільного навчання в історії педагогіки і сучасній соціокультурній ситуації України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні у світі активно практикується система роздільного навчання в школах та університетах. Найбільше закладів із роздільним навчанням у Великій Британії, де вони функціонують поруч із школами з спільним навчанням. Дослідження в одному з закладів Великобританії Ессенському університеті показали, що в кінці року середня оцінка в групі, де навчалися тільки дівчата, вища, ніж в інших. За статистикою, кожна дівчина з цієї групи здала річний іспит на 7,5% краще, ніж інші її однолітки. Крім того, відвідуваність дівчат була вищою, ніж в однокурсниць в змішаній групі. Серед 30 найкращих загальноосвітніх навчальних закладів цієї країни майже 70% – школи з роздільним навчанням.

Так, зі стін Ітона вийшли 19 прем'єр-міністрів, визначні воєначальники, парламентарії, діячі церкви. Але самий знаменитий «випускник» Ітона – Джеймс Бонд, на думку творця агента 007 письменника Яна Флемінга (до речі, вихованця Ітона), справжній чоловік і суперпрофесіонал міг учитися тільки в цій самій престижній школі Британії.

Також роздільне навчання активно практикується в Північній Ірландії, там діє 17% таких класів, з яких 10% для дівчаток.

Справжній бум роздільного навчання переживає США: за словами Леонарда Сакса, директора Національної асоціації гендерної освіти, з 1998 р. більш ніж у 50 разів зросла кількість шкіл з роздільним навчанням, і скоро до експериментальною програмою приєднаються тисячі нових навчальних закладів.

Популярними вони є і в Австралії. Так, у Новому Південному Уельсі в Австралії хлопці і дівчата вчать окремо, так як місцева влада вважає, що це приносить дітям користь. На їхню думку, рівень успішності при роздільному навчанні істотно вищий. Завдяки підтримці держави подібні заклади займають 12% від всіх державних середніх шкіл штату.

Протягом тривалого періоду як в Україні, так і за кордоном переважала роздільна форма навчання дітей різної статі (чоловічі та жіночі гімназії, ліцеї та ін.). За своїм змістом шкільна освіта хлопчиків і дівчаток

істотно відрізнялася. Положення змінилося лише в ХХ ст., коли в зв'язку з корінними перетвореннями в усіх сферах соціального життя, залученням жінок у виробничу діяльність переважною на всіх щаблях освіти стала спільна форма навчання дітей різної статі.

У нашій країні загальне спільне навчання було введено на початку 20-х років ХХ ст. і залишається таким до теперішнього часу. Відомо, що система роздільного навчання в школах була традиційною в Галичині до 1939 року. В радянських закладах освіти спільне навчання утвердилося остаточно, що пояснювалося прагненням подолати відокремленість соціальних груп. Хоча у роки Другої світової війни знову з'явилися чоловічі та жіночі школи через природні фізіологічні особливості різних статей. Як виявилось, десятирічний період (до 1954 року) існування роздільного навчання приніс неабияку користь, зокрема, зросла успішність учнів, спостерігали кращу поведінку на уроках. Чимало людей, які закінчили чоловічу чи жіночу школу, з приємністю згадують роки навчання та стверджують, що саме воно сприяє успішності педагогічного процесу.

Слід зауважити, що роздільне навчання не зводилося тільки до дотримання принципу комплектування шкіл відповідно до статі дітей. Чоловічі і жіночі школи мали відповідати ряду вимог, пов'язаних зі змістом навчання, педагогічними кадрами, обладнанням шкіл. Так, в чоловічих школах директорами повинні були бути обов'язково чоловіки. У змісті програм чоловічих шкіл збільшувалася кількість годин з природничо-наукових дисциплін і навіть передбачалося вивчення ряду предметів іноземною мовою. Рівень успішності в роздільних школах виявився вищим, ніж в спільних, проте перехід всіх шкіл на роздільну форму навчання не був завершений і в 1954 р. роздільне навчання було скасовано.

В останні два десятиліття питання про необхідність роздільного навчання знову активно обговорюється на наукових конференціях, сторінках періодичної преси. В експериментальному режимі в ряді регіонів країни працюють школи, класи, дошкільні установи, комплектування яких здійснюється з урахуванням статі дітей.

Наприклад, Галина Софінська, директор Львівської української приватної гімназії у Львові, де вже багато років практикують частково роздільне навчання, вважає, що така система – традиційна для галицьких гімназій, дає можливість дітям отримати належне виховання та освіту і в такий спосіб реалізовували й моральні засади, й інтелектуальні.

Деякі батьки неоднозначно поставилися: одні оцінили схвально, інші ж заперечували, оскільки боялися якогось, так би мовити, міфічного впливу хлопців один на одного, якщо вони навчатимуться окремо від

дівчаток. Ми запропонували вихід: якщо батьки зауважать певні негативні фактори в поведінці дітей, тоді ми скасуємо роздільне навчання. Досі жодних негативів не виявили. Навпаки, бачимо чимало переваг такого навчання. А це, насамперед, успішність учнів. Під час уроку діти не бояться неправильно висловитися перед учнем протилежної статі, тоді вони є менш замкненими, більше контактують із друзями. Це стосується як дівчат, так і хлопців [7].

Таку ж думку має директор ліцею – інтернату №23 «Кадетський корпус» м. Києва Наталія Головіхіна. Сьогодні за такою методикою у ліцеї навчаються і виховуються 27 класів. З них – 7 класів панянок та 20 класів кадетів. За результатами досліджень, які вони провели минулого навчального року: на 50% поліпшились оцінки, на 96% зросла мотивація до навчання, на 20% – покращилась увага та пам'ять, до 40% поліпшилась фізична витривалість та ін.

Дослідження показало, що при роздільному навчанні у дітей підвищується увага, пам'ять, активізується мислення, знижується страх оцінки від протилежної статі. А це – таке навчання дозволяє враховувати нерівномірність розвитку хлопчиків та дівчаток, що дозволяє краще адаптувати навчальну програму [8].

Перевагою є те, що навчання в роздільних класах дозволяє робити акцент на вихованні жіночих та чоловічих рис характеру, правилах поведінки в соціумі та відповідні практичні навички. Так, дівчата вивчають культуру поведінки, танці, кулінарію, музику. Хлопці активніше займаються спортом та додатково отримують профільну правову та військову освіту.

За словами психологів, різниця між дівчатами та хлопцями особливо відчутна у початкових класах. Природа створила дівчину більш спокійною та уважною, а хлопця емоційнішим. У перших класах хлопці вчать гірше: за своєю природою вони швидше втомлюються і втрачають здатність логічно мислити і зосереджено відповідати, у них слабше розвинені мовні навички, письмо не таке акуратне, як у дівчат. У старших класах такої різниці немає.

В молодших класах, хлопці, які генетично менш зрілі, можуть скопіювати жіночий приклад поведінки. Таким чином природні задатки чоловіка: ризик, випробування на волю і силу духу, сміливість і мужність – притуплюються. І з віком це породжує агресію, штовхає їх доводити свою фізичну перевагу. Цю проблему, шкільних бійок та насильства, якраз і вирішує роздільне навчання. А ще – у дітей зростає концентрація на предмети і їх успішність набагато підвищується. З точки зору психології

школярі не соромляться і не відволікаються на протилежну стать, а, значить, більше думають про навчання.

Роздільне навчання в гімназії не ставить за мету повністю відокремити хлопчиків та дівчаток. Кадети та панянки активно співпрацюють на різних позашкільних заходах. Разом готують та проводять шкільні свята, бали, конкурси та інше. І наприклад, навіть у військово-патріотичному змаганні «Зірниця» вони разом – дівчата присутні, як медсестри [8].

Піднімається питання про необхідність закріплення роздільної форми навчання на державному рівні. Так, принцип комплектування класів за статевою приналежністю включений в проект «гігієнічних вимог до умов реалізації освітнього стандарту в початковій школі» державного освітнього стандарту.

Однак ідея повернення до роздільного навчання підтримується не всіма педагогами. Розглянемо аргументи прихильників і противників роздільного навчання.

Найважливішим аргументом на підтримку ідеї роздільного навчання є наявність психофізіологічних відмінностей представників різної статі, які фактично не враховуються сучасною школою. Такий стан, на думку прихильників роздільного навчання, не тільки не дозволяє підвищити ефективність освітнього процесу, а й завдає шкоди фізичному і психічному розвитку учнів.

Хлопчики і дівчатка мають різні терміни фізичного і психічного дозрівання, в результаті в одному класі присутні діти, які мають суттєві відмінності в фізичних, психічних і соціальних якостях, що негативно позначається як на освітньому процесі, так і на розвиток дітей.

Технології навчання, що застосовуються в школі, практично не враховують пізнавальних психічних особливостей дітей різної статі. Крім того, сучасна школа, в якій переважають педагоги-жінки, у великій мірі орієнтована на навчання дівчаток, так як вимагає прояви учнями якостей, притаманних насамперед дівчаткам (старанність, акуратність, дисциплінованість).

Роздільне навчання відносять до здоров'язберігаючих технологій: воно дозволяє регулювати навантаження залежно від статі, щоб, з одного боку, домогтися гарних результатів у навчанні, а з іншого – уникнути перевтоми.

Академік В.Ф.Базарний запропонував педагогічні технології, які дозволяють за рахунок комплектування класів за ознакою статі дітей суттєво підвищити показники здоров'я [1; 3].

Австралійський психолог С. Біддалф особливо відзначає, що в віці 6-7 років, коли діти починають навчання в школі, хлопчики на 12 місяців відстають від дівчаток в розумовому розвитку. Особливо помітно відставання в сфері дрібної моторики. Недостатня готовність більшості хлопчиків до освоєння листи веде до низької успішності і створює у них «ситуацію неуспіху». Надалі хлопчики наздоганяють дівчаток у розвитку, але до цього часу їм вже завдано моральну шкоду [2].

Крім того, перебуваючи в стадії розвитку великої моторики, хлопчики відчувають постійне бажання рухатися, тому у них неминучі проблеми з старанністю. Вихід з даної ситуації вчений бачить в тому, щоб віддавати хлопчиків в школу на рік пізніше, ніж дівчаток. У школі хлопчики повинні бути на рік старше дівчаток, що сидять з ними за партою, що сприятиме зрівнювання їх можливостей.

Одним з доводів за роздільне навчання є підвищення успішності в класах, укомплектованих за статевою ознакою, що підтверджується результатами вітчизняних і зарубіжних досліджень. Так, С. Біддалф наводить приклад експерименту з роздільним навчанням англійської мови в одній зі шкіл Англії. З огляду на, що хлопчики показують гірші результати в освоєнні мови, ніж дівчатка, в школі скорегували програми навчання таким чином, щоб вони були цікаві і для хлопчиків, і для дівчаток. Крім того, для хлопчиків ввели курс інтенсивного читання і письма в класі. В результаті дворічного експерименту значно підвищилася успішність з англійської мови, як у хлопчиків, так і у дівчаток. Але особливо помітним виявилось підвищення успішності у хлопчиків – на 400% [2].

Прихильники спільного навчання і виховання дітей різної статі вважають, що спільні школи на ділі, а не на словах здатні забезпечити гендерну рівність. У той час як роздільне навчання сприяє закріпленню гендерних стереотипів, орієнтації учнів на виконання жорстко заданих традиційних соціальних ролей не дозволяє в повній мірі реалізувати індивідуальність дітей. Крім того, спільне виховання дозволяє ефективно вирішувати завдання гендерної соціалізації, освоєння норм взаємовідносин між статями.

Можливість спілкування не тільки з дітьми однакової статі, але і з протилежною статтю дозволяє дитині вчитися спілкуватися по-різному, беручи до уваги особливості партнера по соціальній взаємодії, вчитися бути соціально гнучким, рухливим, розвивати в собі соціальне творчість.

Всі названі аргументи на користь роздільного або спільної форм навчання відносяться перш за все до шкільної ступені освіти.

Ця проблема актуальна і для дошкільної освіти. У педагогічній практиці в даний час в порядку експерименту роздільні форми виховання

апробуються і в дошкільних установах. Слід зауважити, що в більшій мірі практикується не роздільне в повному сенсі виховання, а «паралельно-роздільне», відмітною особливістю якого є виховання дітей в одностатевих групах, в умовах організації різних форм взаємодії хлопчиків і дівчаток паралельних груп (спільні свята, розваги, спортивні естафети). Однак, на думку ряду вчених (Т. А. Рєпіна, С. В. Зверєва), доцільність введення роздільного виховання на ступені дошкільного дитинства не має в даний час достатнього наукового обґрунтування.

Проблема відмінностей в темпах фізичного і психічного дозрівання дітей різної статі не є такою гострою на ступені дошкільного віку. Облік наявних фізичних і психічних відмінностей можливий при диференціації змісту, форм і методів навчання і виховання хлопчиків і дівчаток в умовах спільного виховання, що довели результати досліджень [5].

За твердженням вчених, для успішного полоролевого розвитку вкрай важлива взаємодія з представниками не тільки свого, але і протилежної статі, які є як би каталізатором в цьому процесі. На думку Т. А. Рєпіної, роздільне виховання хлопчиків і дівчаток неправомірно, тому що саме з дошкільного віку хлопчиків і дівчаток потрібно вчити доброзичливого взаємодії [6].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, необхідність врахування сучасними освітніми установами гендерних особливостей дітей не викликає сумнівів.

Минуло вже більше двадцяти років з моменту поновлення роздільного навчання, але висновки робити поки що рано, тим більше категоричні й однозначні. Є безумовні плюси, але є й упущення, над якими належить працювати.

Навіть прихильники роздільного навчання визнають, що поширити його на всі загальноосвітні школи буде складно, та й не потрібно. Швидше, ця форма вигідніше навчальним закладам з профільним навчанням та спецшколи - для підвищення якості викладання.

Британський професор Алан Смітерс, головний у країні експерт за освітою, стверджує, що всі розмови про переваги одностатєвого навчання не мають ніяких підстав. Він проаналізував статистичні дані з різних країн світу, які збиралися протягом 50-ти років, і прийшов до висновку: якість освіти не залежить від того, яку школу закінчила дитина – змішану або роздільну.

Тому подолання «безстатєвості» педагогіки не можна зводити тільки до практики роздільної освіти. Використання гендерно-орієнтованих технологій дозволяє успішно вирішувати завдання гендерної соціалізації, виховання і навчання дітей різної статі і в умовах спільного навчання.

У сучасній українській школі відчувається недостатність повноцінної гендерної освіти й виховання, що призводить до відхилень у формуванні особистості, нещасливих шлюбів, порушень гендерної ідентичності. Тому вважаємо на часі особливо актуальним звернення до історії становлення і розвитку гендерної освіти і виховання з метою глибокого аналізу і повноцінного використання кращого досвіду минулого у практиці сучасної школи з метою повноцінної й ефективної гендерної соціалізації школярів.

Література

1. Базарный В.Ф. Методология и методика раскрепощения нейрофизиологической основы психического и физического развития учащихся в структурах учебного процесса. / В.Ф. Базарный. – Сергиев Посад, 1995. – 31 с.
2. Биддолф С. Малыш-мальчик-мужчина / С. Биддолф [пер. с англ. Е.Г. Богдановой]. – М.: РИПОЛ, Классик, 2015, – 416 с.
3. [zdrovesberegayushchie_tehnologii_v.f_bazarnogo_ppt](#)
4. Петренко О.Б. Врахування гендерних особливостей молодших школярів у навчально-виховному процесі / О.Б. Петренко // Оновлення змісту, форм і методів навч. і виховання в закл. освіти. – Наукові записки РДГУ, 2003. – Вип.26. – С. 123–131.
5. Рєпина Л. П. История исторического знания: пособие для вузов / Л.П. Рєпина, В. В. Зверєва, М. Ю. Парамонова. — 2-е изд., стереотип. — М. : Дрофа, 2006. — 288 с.
6. Рєпина Т.А. Психология дошкольника : хрестоматия / Т.А. Рєпина. – М.: Академия, 1995. – 316 с.
7. Софінська Галина: Роздільне навчання зменшує ймовірність негативного спілкування / Г.Софінська // Львівська газета, 17 лютого 2004 р. [portal.lviv.ua](#)

ПРОБЛЕМА РАЗДЕЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ РАЗНОГО ПОЛА В УКРАИНЕ

В. Н. Вакуленко

В статье рассматривается проблема гендерного образования и воспитания детей в Украине. Анализируются преимущества и недостатки раздельного обучения. Автор доказывает, что в современной украинской школе ощущается недостаточность полноценного гендерного образования и воспитания, что приводит к отклонениям в формировании личности, несчастных браков, нарушений гендерной идентичности. Поэтому сегодня особенно актуальным является обращение к истории становления и развития гендерного образования и

воспитания с целью глубокого анализа и полноценного использования лучшего опыта прошлого в практике современной украинской школы.

Ключевые слова: гендерные особенности, гендерное образование и воспитание, здоровьесберегающие технологии.

THE PROBLEM OF SEPARATE EDUCATION AND UPBRINGING OF CHILDREN OF DIFFERENT SEX IN UKRAINE

V. M. Vakulenko

The article considers the problem of gender education and upbringing of children in Ukraine. The advantages and disadvantages of separate education are analyzed. The author proves that in the modern Ukrainian school there is a lack of full-fledged gender education and upbringing, which leads to deviations in the formation of personality, unhappy marriages and violations of gender identity. So, today it is especially urgent to address the history of the formation and development of gender education and upbringing with the aim of profound analysis and full use of the best experience of the past in the practice of the modern Ukrainian school.

Key words: Gender features, gender education and upbringing, health-saving technologies.

Вакуленко Валентина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету перепідготовки здобувачів вищої освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Слов'янск, Україна).
E-mail: vnvakylen@gmail.com

Vakulenko Valentyna Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Retraining of Applicants for Higher Education of the Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Sloviansk, Ukraine).
E-mail: vnvakylen@gmail.com